

Leja Forštner z
Janijem Kovačičem

Forštner: Jani Kovačič – šolan filozof in gimnazijski učitelj ter sloviti kantavtor s skoraj štiridesetletnim stažem. Kako vas je pravzaprav zaneslo v glasbene vode oziroma kdaj ste prvič začutili glasbenika v sebi?

Kovačič: Zanimivo, da uporabljate termin glasbenik v literarni reviji. Anekdota izpred desetletja gre takole: ob šanku me sreča okajen orkestraš, govoreč: “Muzka ti je grozna, ampak teksti so fajn!” In čez nekaj dni ob istem šanku pijan literat: “Besedila so ti obupna, muzka je pa v redu!” Podobno je s filozofi, učitelji, pesniki itd. – nikakor ne pustijo, da bi jim kdor koli jemal avrelo njihovega. “Nejasno ono drugo” ostaja izven “meglenosti prvega jaza”.

Pa še o glasbi: ta je primarna in od pamtiveka, torej vsi plavamo v glasbi. Zanese nas lahko samo proč. Odgovor na prisluškovanje multiverzumom je glasba. Zvok gre od konkretnega fizičnega v simbolno. Glasbeniki prevajajo zvoke za oglušele v poenostavljene konstrukcije, ki se rade zamenjujejo z redom stvari. Pri tem sta beseda in zvok nerazdružljiva – ves čas sta hkratna. Meni se ljubi na ta način ukvarjati s svetom, drugi so prežgodaj nehali.

Forštner: V kolikšni meri na interpretacijo sodobnega sveta in družbe v vaših pesmih vpliva dejstvo, da ste tudi filozof in da imate torej drugačen uvid kot večina glasbenih ustvarjalcev?

Jani Kovačič

Kovačič: Naj bi veljalo, da človek določa poklic, ne poklic človeka. Za sodobno družbo šteje žal le drugo. In res se kaže, zlasti v birokraciji, da je funkcija močnejša od človeka. Npr. vlade, ne glede na politično pripadnost, ravna enako. Žal se tudi večina našega občanja in občevanja vrti okrog horizonta poklica. Določa te položaj v družbi, in da se izkoplješ, moraš preseči znameniti Heglov problem gospodarja in hlapca.

Drugačen uvid je, iz povedanega, stvar posameznika, ne pa njegove funkcije ali vloge v družbi. Za pojasnjevanje in vstop v razumevanje pa običajno vodi pot prek teh razvrstitev – kot nekakšna lestev so, ki jo moraš po uporabi odvreči. Za umetnost naj bi nasploh veljalo, da nago-varja človeka kot celoto, pred vsemi drugimi njegovimi družbenimi vlogami. Nekdaj je bilo popularno reči, da je totaliteta pred parcialnostjo. Drugačnost ni drugega kot vztrajanje pri lastnem pojasnjevanju sveta. Interpretacijo pogojuje človečnost, ne pa poklic. Če je obratno, se to s starim imenom imenuje tehnokracija.

Forštner: Ena od oznak, ki sem jo našla ob vašem imenu, je, da ste “urbani pevec, raziskovalec človeškega uma in neizprosen individualist, ki ga

gane človeška neumnost”. Kako bi vi opisali bit svojega glasbenega/umetniškega ustvarjanja?

Kovačič: Ja, to je mantra, ki sem jo lansiral, ker je bila večina opisov mojih koncertov eno samo veliko spraševanje – kaj je zdaj to? Načeloma človeka definirajo drugi. Kot pravi Sartre, drugi mi povedo, kdo sem. S temi opisi se lahko strinjam ali pa ne. Človek na samotnem otoku tega ne potrebuje. Samoopisi ali avtodefinicije rešujejo zagato skupnosti, ki si ne upa presojati. Tega pa si ne upa, ker ne ve, kam gre, in ji ni jasno, kaj sploh potrebuje. Prelaganje na sodbo časa je izgovor. Če nihče nič ne izreče – ni zgodovine. Slovenci smo že tak značilen primer izogibanja sodbam, celo mnenjem se izogibamo. Pristali smo na relativnost, po domače smo oprezne riti. Drugače pa velja: “Neumnost je vsemu kralj.” Na vaše vprašanje boljše odgovarjam v pesmih ali širše, kot pravite, z glasbenim ustvarjanjem.

Forštner: Svoje nove pesmi že več kot dve desetletji predstavljate v KUD France Prešeren, in sicer ste jih med letoma 1992 in 2004 izvajali v okviru programa *Pijano bar*, od leta 2004 pa jih izvajate v programu *Akkkustik teArter*. Povejte, prosim, našim bralcem kaj več o obeh avtorskih glasbenih programih in vašem obratu od (nekdanjega) “sopotnika punka” k jazzu.

Kovačič: Na kratko: po osamosvojitvi je bilo treba preveriti slovenščino v raznih žanrih – od trubadurjev, Carmin Buran, Villona, Burnsa do Cohena in Toma Waitsa. Pokazalo se je, da je slovenščina funkcionalna, gibka in sposobna izražati in izraziti lepo in grdo teh časov. Poleg tega sem se lotil še Prešerna in Frana Milčinskega Ježka. Prešerna smo napravili veselega in Ježka resnega. To sem/smo počeli v *Pijano baru*. *Akkkustik teArter* pa se je zasukal h kompleksnejšim vsebinam, k celovečernim koncertom z različnimi zasedbami, kot so trii, kvarteti, kvinteti, septeti pa vse do jazzovskega orkestra. Izhodišče je bil žanr sam, recimo ljudska glasba, gospel, jazz, rock... Vsaka življenjska situacija ima prevladujočo glasbo: mestne teme jazz, ljubezen trubadurje, baladno vzdušje romantično ljudskost, najstniki od rocka, punka, repa do popa itn.

Danes je seveda takale žanrska pestrost slabost, kajti neverjetno, kako konservativna je ponudba! *AC/DC* snemajo že desetletja eno in isto ploščo. Posel zavira razvoj in določa kanone. Nekakšen novi Rim, ki mu vlada predvidljivost. Recimo *boy bands* so že tak izum: menjajo

se člani, bendi, a princip ostaja isti. Poslovna struktura je zgrajena in že desetletja (re)producira na isti način.

Kar se tiče jazza je privlačna ravno odprtost forme. Vendar so v renesansi in še prej v glasbi predvsem improvizirali. Disciplina je nuja pri večjih korpusih/zasedbah. No, pa smo pri definirani formi! Spopad discipline in improvizacije je za vsako dobo drugačen. To bi bil lahko kriterij za določanje umetniških obdobj. Improvizacija, ki jo je v prejšnjem stoletju predstavljal jazz, je vedno stalnica, le forma se prilagaja dobi.

Forštner: Vrhunec vašega dosedanjega jazzovskega ustvarjanja predstavljajo *Cerberus Hotel – Jazzietette* (2006) in *Silikonski časi – Jazzietette 2* (2012), s katerimi ste v sodelovanju z orkestrom Big Band RTV Slovenija ustvarili nov tip urbanega jazza. Z Big Bandom ste znova nastopili letos, konec avgusta, in sicer kar trikrat v treh dneh. Za kakšen projekt je šlo tokrat?

Kovačič: Ja, *Jazzietette* res jemljem kot klasiko 21. stoletja. Več ali manj zato, ker so se uravnotežili glasba, besedilo in izvedba. Tokratno sodelovanje se je zgodilo, ker so prireditve Noči v Stari Ljubljani potrebovale otvoritveni koncert in so me povabili, k sreči pa je imel prost termin tudi Big Band. V naslednjih dveh dneh smo skupaj nastopili še v Ribnici in Vipavi, izvedli so tudi direkten radijski prenos. Sam sem precej kritičen do prvega nastopa, ki mi ni uspel tako, kot sem načrtoval. Vendar je material nenavaden, in če imaš za seboj tak korpus dobrih glasbenikov, ga težko generalno polomiš. Vesel sem, da smo izdali ploščo *Silikonski časi*, tako da je trud zabeležen. Poslušalec, ki je na koncert prišel odprt in neobremenjen, brez historičnih predsodkov ter spominov, je nedvomno dojel, da gre za sodobnost, da gre za 21. stoletje. Mislim, da je bilo takih kar nekaj.

Forštner: V zadnjih letih ste imeli tudi več odmevnih koncertov z Vito Mavrič (*Nepozabne*, 2010, uglasbena izbrana ženska poezija in *Vitomil Zupan: Šlagerji in pesmi iz zapora*, 2014/2015). Povejte nam, prosim, še kaj o tem sodelovanju.

Kovačič: Z Vito sodelujeva, uff..., že leta..., v vsakem primeru dlje kot z Big Bandom. Vita ljubi šanson in ta način izvedbe. Meni tudi odgovarja komornost, zlasti pri zahtevnejših vsebinah je nujna. Tu sva se našla in izcimilo se je ogromno zanimivega in novega: Brecht, *Nepozabne...*

Moram priznati, da je Vita muza in motor tega početja. Zupan, recimo, je čisto njena iznajdba.

Forštner: Kako pa je prišlo do naveze s pivško glasbeno skupino Ana Pupe-dan, s katero v zadnjem času "besnite" po slovenskih odrih?

Kovačič: To je povratek h koreninam, povratek k začetkom in bazi ter klubskim nastopom. Ana Pupe-dan so pravi primer sodobnih ljudskih godbenikov. Godejo vse, kar jim paše, od popa, rocka do dalmatinskih. Vse začinijo z dozo zdravega humorja. *Besne pesmi* so pesmi za štrajke, vstaje in proteste. Na znane žanrske obrazce (rock, etno, šlagerji, ljudske...) smo napravili sodobna besedila. Skratka – igra s spomini, super-egom, ideološko nadstavbo in narodovo imagologijo. Če hočemo kar koli rešiti, se moramo najprej ozavestiti in prepoznati težave in vzroke. Emocionalno razčustvovano zavračanje in nestrpnost vodita v prepire in spopade. Te pesmi služijo ozaveščanju. Služijo razvoju, ne le rasti. Nastopi so druženje z ljudmi, nazdravljanje in nešteto zgodb. Obredli smo skoraj že vse delujoče klube po Sloveniji.

Forštner: Kronološki pregled vaše glasbene poti oziroma t. i. *Disko-etc-gra-fija* razkriva, da ste tudi avtor številnih songov in glasbe za gledališke in plesne produkcije, pri čemer v zadnjih letih intenzivno sodelujete predvsem z Matjažem Zupančičem. Lahko spregovorite še o tem segmentu svojega glasbenega ustvarjanja?

Kovačič: Ja, res, vsakih nekaj let kaj zložim za teater. Z Matjažem prijateljujeva še iz študentskih dni in si edini upa ugrizniti v tako sodelovanje. Recimo pri Filipčičevih *Ujetnikih svobode* (1982) so songi še danes prepoznavni (*Predsednik ZDA, Revolucija*). Za *Demokracijo* (2015), režiral jo je Matjaž, sem napravil tudi take udarne pikre komade, ki bi zlahka dosegli popularnost omenjenih. Ravno tu se kaže, kako smo nazadovali. V prejšnjem sistemu smo hlepeli po novem, po odkrivanju, po spremembah..., država nam ni bila sveta, ne sistem, ne partija. Sedaj se povečuje povprečnost in uspeh imajo lahko le sedativi. Restavracija 19. stoletja se kaže z zaprašenim domoljubjem, zastarelim odnosom do lastnine, hierarhijo... Sicer pa bi bilo najmanj osemdeset odstotkov "oblastnikov" istih – ne glede na politični sistem. Punk-bum na prehodu v osemdeseta je najbolj kritiziral prav to samovšečnost. Teater je izziv. In zaradi tradicije ima možnost preboja. Zanimiv paradoks, kajne? Res se dogaja

izjemen povratek angažiranega, da ne rečem političnega gledališča. Zanimivo, recimo v dramskih tekstih poletne Sodobnosti je prisotna obča dezorientiranost. Vendar je produkcija izjemna in žal spregledamo tudi tisto, česar ne bi smeli.

Forštner: Leta 2014 je preminil Tomaž Pengov. Temu legendarnemu kantavtorju ste se z ganljivim glasbenim dogodkom poklonili v Kinu Šiška. Vi ste ga dobro poznali. Česa nismo nikoli izvedeli o njem, pa bi morda morali?

Kovačič: Tomaž je žrtev slovenskega pogleda na umetnika – boemskega, zapitega in talentiranega. Bil je globok in svet ga je begal. Občutek katedrale: te mogočnosti in zapuščenosti prostora v vesolju in naše majhnosti ter nepomembnosti, kateri ostanejo le impresije – to je Tomaž. Ko so obnavljali kölnsko katedralo, so štoparji tam spali, in prav tam je ponoči napisal svojo prvo pesem. Seveda smo ga občudovali in cenili in potem prijateljevali in mu pomagali, če smo lahko. Civilno stanovsko kantavtorsko združenje poskuša zbrati spisek dokumentov o Tomažu. Navkljub obilici spominov je neverjetno malo materialnih dokumentov (fotografije, posnetki, članki...). Nemarni smo do te dediščine. Ampak to ni le stvar nacionalnih institucij, ampak tudi vsakega posameznika. Slovenci bomo ostali brez zgodovine, ker nam zanjo ni mar. Valvazorjeva knjižnica je v Zagrebu, Hrvati si prilaščajo kmečke punte in celjske grofe, temeljni literarni spomeniki so v tujini, da ne omenjam permanentne razprodaje... Na opomniku požiga knjig pred ljubljanskim Rotovžem so popravili zapis, da je šlo za “požig slovenskih knjig”, v napis, da je šlo le za “požig knjig”. Prej je zapis opozarjal na protinaroden značaj požiga, sedaj je zapis kontracivilizacijski. Z dežja pod kap. Nenehno prilagajamo in čistimo, tako da je na koncu vse medlo, kot da se nam ni nikoli nič pripetilo. Začne pa se vse to pri enostavnem zbiranju materiala, ki, čeprav je, ga ni. Krajše: vse se začne pri Tomažu. Ne gre za glorificiranje, gre za dejstva.

Forštner: Kakšna je njegova zapuščina in ali ima poleg vas tudi druge dostojne naslednike?

Kovačič: Veste, Tomaž je takrat z *Odpotovanji* “okužil” celo tedanjo Jugoslavijo. To je bil nov način, originalen način soočenja s časom hipijevstva, potovanj in ne nazadnje tudi drog. Drugi pomemben obrat k

sodobnosti je napravil Marko Brecej s *Coctailom*. Če zanemarimo vplive iz tujine, sta Tomaž in Marko temelja za vse naslednike.

Forštner: V letu, ko se je poslovil Pengov, smo obeležili tudi stoletnico rojstva velikega Franeta Milčinskega Ježka. Odkrivate v sebi kaj njegovega ali kaj Pengovovega oziroma ali sta – in če, kako – oba umetnika kakor koli vplivala na vas?

Kovačič: Ježek je s svojo človečnostjo in humorjem lajšal težke čase vojne in povojnih zagat. Takšen hodeč socialistični variete je bil. Če mu danes prisluhnemo ali ga beremo, odkrijemo žalostnega klovna. Njegov zapis časa je tak. Tomaž Pengov opisuje potovanja navznoter. Vsak je opravil pomembno vlogo v t. i. kulturni zgodovini. Tu bi dodal še Svetlano Makarovič, ki je s svojimi šansoni nadgradila Ježka. Zlasti njena pesniška veščina in muzikaličnost sta nedvomno močno vplivali na nas. Pomembna figura za žanr kantavtorstva je tudi Tomaž Domicelj, ki je izboril prostor protestnim pevcem, kot so to takrat imenovali. Za razvoj scene, npr. kantavtorstva, morate sicer imeti vsaj dvoje: minimalne pogoje in talentirane posameznike. Bach je deloval lokalno in je zaslovel po smrti. Njegovi sinovi so bili bolj priljubljeni. Vsak predhodnik je pomemben, ozavestiti je treba njegovo početje in ga kritično komentirati in nadgraditi s svojim delom.

Forštner: Kakšen je pravzaprav vaš odnos do glasbe oziroma vaš odnos z njo?

Kovačič: Beseda in glasba sta eno. Zapis ju je ločil, a vsako “branje” ju spet združi. Za ljudi je človeški glas najočarljivejši in najčarobnejši. Instrumentalna glasba je le priprava na izrekanje. Ta molk je zaželen, saj obeta. Tišina je moreča. Glasbo smo si izmislili, da premagamo tišino in njeno eksistencialno grozo.

Forštner: Menda obstaja univerzalna teorija glasbe oziroma prepričanje, da glasba seže v čustveno jedro živih bitij, saj združuje zvoke, ki so v maternici prežemali razvijajoče se možgane. Se lahko strinjate s tem?

Kovačič: Tu so Indijci mojstri, saj zanje vse niha in vibrira. Glasba je le slušni del vsega tega. Pitagorejci trdijo, da je glasba vložena v veselje in je njen temeljni princip. Nedvomno nas prvinske izkušnje zaznamujejo

bolj, kot to sploh lahko kadar koli razkrijemo. Vse vpliva na vse. To zlahka sprejmemo, a težko pojasnimo in še težje potrdimo. Nekateri pa sploh namerno oglušijo. Glasba je nedvomno več kot tonski sestavi, melodika, harmonije, ritem... Muzična vzgoja je bila Grkom izhodišče za razvoj duha. Moderna znanost odkriva, da ukvarjanje z glasbo poveča in okrepi vezi med levo in desno možgansko hemisfero. Če malo poenostavim: imamo več povezav med zaznavanjem in asociacijami, skratka hitreje dojemamo in reagiramo. Zelo pa sem rezerviran do zdravljenja z zvokom. Pri tem gre načeloma za placebo efekt, ki pa je na žalost nujen pri zdravljenju. Telo se samo brani, le včasih potrebuje spodbudo. Lahko to imenujete volja, želja, vera – gre za to, da se človek odloči. Včasih tega niti ne ve in se zateka k obredom in se tako prepušča drugemu. Svoboda postaja nepotrebna in odločanje postaja pristajanje. Nedvomno se tudi veselje spreminja in zakonitosti v njem, začasni ekvilibriumi pa s staljšča multiverzumov ne morejo biti univerzalni. Človekova domišljija tako ali tako vse, česar ne vemo, napolni ali preskoči in poveže. Kaj pa so znanstvene teorije drugega?

Forštner: Ljudje vas poznajo predvsem kot glasbenika, manj znano pa je, da pišete tudi literarne in druge tekste. Samo v zadnjem desetletju ste napisali roman *Poklic: Mladost* (2007), “roman v treh knjigah” z naslovom *Knjiga* (2009), zbirko “orimanih in neorimanih” kratkih zgodb *Socialitete ino štorijali* (2012) ter komedijo *Zoon Politikon Animalikon* (2014). Slednja basen in moralne nauke združuje z nesramnostjo *com-medie dell' arte*. Od kod ta ideja in kaj je glavno sporočilo te komedije?

Kovačič: Ta komedija sledi klasičnim vzorcem zapleta in razpleta z naukom/moralo, je nekakšen afro-latino karneval. Sporočilo je zelo enostavno: nihče ni nemočen. V bistvu je to spektakel, najbolj bi prepričal v kombinaciji z lutkami. Ampak pri našem vrtičkanju v kulturi verjetno tega spektakla ne bomo nikoli uprizorili.

Forštner: Ali vaše zanimanje za literaturo kakor koli izhaja iz dejstva, da je bil vaš oče pisatelj, čigar dela sodijo v sam vrh slovenske klasike, vaša mama pa med drugim tudi literarna zgodovinarica?

Kovačič: Moja mama je strastno kupovala knjige in hočeš nočeš marsikaj prebereš. *Piko Nogavičko* in *Medvedka Puja* sem spoznal, še preden so ju začeli prodajati. Večina tedanjih povojnih literatov ne bi ustvarjala

za mladostnike, če jih ne bi k temu spodbudila moja mama, ki je tedaj skrbela za literaturo pri Pionirskem listu, kjer so se kalili v tej formi. Ko so oddali pesem ali zgodbo, so dobili od nje listek, s katerim so šli do blagajne založbe, tam pa so jim izplačali honorar na roko. Kar se očeta tiče – takrat je šele začel in smo bili deležni predvsem prevpraševanja “o bistvu življenja nasploh”, dvomov in negotovosti. Za literaturo je to fajn, za družino pa ne. Kristina Brenkova je poskrbela za serijo knjig Zlata ptica s pravljicami z vsega sveta, ki sem jih večino prebral. Presenetilo me je neverjetno ponavljanje motivov. Pozneje odkriješ, da je iskanje motivov, kot tudi zbiranje, temelj kulture in povezav med civilizacijami. Sledijo pustolovske knjige. Bralna mrzlica se v srednji šoli poleže in bereš manj in bolj zahtevno. Ruski klasiki, zlasti Dostojevski, so bili obvezni. Pisanje knjig me zanima šele zdaj. Prej so bile knjige zame statične. Nastopi – to je akcija, to je življenje, to se dogaja; knjiga pa je nekaj, kar lahko (po)čaka. Okolje je zagotovo pomemben dejavnik.

Forštner: Je bilo očetovo ime za vas kdaj breme?

Kovačič: Ime ne, njegovo ravnanje pa.

Forštner: Ste se vi kdaj v življenju počutili kot prišlek?

Kovačič: Verjetno je bil to očetov temeljni občutek. Pravilneje je trditi, da smo podnajemniki. Kako že pravim? Zbegani podnajemniki tega sveta.

Forštner: Kakšno je vaše stališče glede “novodobnih prišlekov” oziroma t. i. begunske/migrantske krize?

Kovačič: Selitve so vedno bile in neodtujljiva pravica ljudi je iskanje sreče. Tako piše v enem temeljnih dokumentov razsvetljenstva, v ameriški *Deklaraciji neodvisnosti*. Katastrofe so vedno prisilile ljudi v spremembe, tako spremembe obnašanja kot ravnanja. Komur se ne uspe prilagoditi – izumre. Čim bolj raznoliki bomo, tem večje možnosti za preživetje bo imelo človeštvo. Na srečo nismo isti niti enaki, a moramo biti enakopravni, če hočemo kam dlje. Kako lepo se bere *Deklaracija človekovih pravic*! Naš cilj bi morala biti poselitev osončja, ne pa naftni prepiri in vojne. Ko se je sedanja begunska kriza začela, je bilo kar precej romantizma. Zdaj prevladujeta bedasta domačijskost in zapiranje. Kitajski zid

je iz Kitajske napravil provinco. Iz zgodovine moje družine ter nauka balkanskih vojn mi je bilo jasno, da bo to problem najmanj desetletja.

Največ empatije za drugačne imajo ateisti. Zanimivo, kajne? Prav ateisti so skupni sovražnik vsem religijam. Očitno religije zaradi medsebojne konkurence hočeš nočeš razdvajajo “nas” in “one”, saj delujejo podobno in po potrebi stopnjujejo nestrpnost. Seveda gre v ozadju za prevlado in koristi. Srednjeveški vladarji so uporabljali religijo za temelj svoje države. Meščanstvo je izumilo narod kot organizacijski princip trga, multinacionalke, da bi presegle meje nacionalnega, da bi tržišče oprli na najštevilčnejše religije. Globalnost se enači z neoliberalizmom, in to nas bega. Ta brezsravnost pretakanja javnega denarja k zasebnikom in bančni hokuspokusi, ki si prek kreditov prilaščajo svet – to je vse zakonito. Begunci so nezakoniti, saj rušijo to samoumevnost. Gorje pametnemu!

Dobiček se ne zanima za ljudi, ljudje se zanimajo zanj. Begunci so, žal, posel. Potovanja, selitve, oboje bi moralo biti normalno, a kaj, ko vojna ni normalna. Zatiskanje oči pred vojno in lakoto ne bo rešilo problema. Begunci zahtevajo reorganizacijo gospodarstev večine držav in skupnosti. Mora se uvesti nov sistem vodenja in razporejanja družbene moči. Skratka, zapisane humanistične vrednote morajo postati delovanje samo. Hobbesov *Leviathan* in *Teorija iger* prek sebičnosti uvajata ekonomsko razumno držo, češ, saj se splača biti dober. A ob tem pozabljata, da je pred tem že bilo izpeljano grobo egoistično izkoriščanje drugega. Globalno reševanje naseda občasnim dobrodelnim akcijam, ki na koncu slavijo krivce za krize. Problem tranzicije v vseh državah je: kako legalizirati bogastvo vojnih dobičkarjev in kriminalcev? Žal zaradi tega država tudi obstaja. Z denarjem se da kupiti vse in politične teorije opravičujejo to ravnanje kot smotrno in razumno, saj to omogoča “napredek”. Pri tem zamenjujejo golo rast z razvojem. Begunci rušijo ta ustaljeni princip, saj zahtevajo odrekanje in spremembo organizacije države. Begunci nas opozarjajo, da ni več dosti časa, da moramo vzpostaviti nov svetovni red, če hočemo kot vrsta preživeti. Rešitve bogatih so nas do tu zapeljale. Novo razsvetljenstvo in novi humanizem potrebujemo za pot k zvezdam.

Forštner: V zadnjih tednih Evropo redno pretresajo teroristični napadi, s katerimi so bili povezani tudi nekateri migranti. Je strah pred njimi torej upravičen?

Kovačič: Teroristični napadi so kar stalnica, le da imajo zdaj prizvok vojne religij. Prej je šlo za politične cilje (Baski, IRA, *Rdeče brigade...*), danes gre za religiozno nestrpnost in enoumje. Kako hitro smo pozabili na Južno Tirolsko, tajno vojno Udbe in političnih migracij, na vpade oboroženih skupin v Afriki ali v nekdanjo Jugo... Strah je politična kategorija. V oštariji vas lahko pobijejo med pretepom, povozi vas avto ... – to je pač riziko življenja!

Forštner: Se vi počutite varnega?

Kovačič: Poslušajte, verjetnost, da umrete v nesreči ali napravite samomor, je v Sloveniji najmanj štiridesetkrat večja od možnosti, da zadenete na naši loteriji. Možnost umreti v terorističnem napadu je še manjša od mogoče smrti v letalski nesreči. Navkljub statistiki lahko umrete kjer koli hipoma: električni bliski, potresi, povodnji, ujme, kometi... Se vi zdaj počutite varno?

Forštner: Terorizem je del današnjega sveta. Je to dejstvo ali zgolj predpostavka?

Kovačič: To je dejstvo od pamtiveka. Vojskovodje, gusarji, pirati, hajduki, ravbarji, teroristi... vedno so ljudje z nasiljem in strahom izsiljevali pozornost in poslušnost. Hoteli so le tisto, kar so že imeli bogati – lagodno življenje. Kako so postali ti ljudje bogati? Hja, nekoč so bili njihovi dedje in očetje vojskovodje, gusarji, pirati, hajduki, ravbarji, teroristi... A spretno so se znašli in ustanovili države, ki so branile njihove privilegije. In ob tem, ko hočeš mirno preživeti življenje, vzgojiti otroke in jih naučiti preživeti, te bogati spretno izigrajo. Še preden se zaveste, ste že v vojni. Sami so seveda branik tvoje "svobode". Vladajoči izberejo "strašnega" sovražnika, ki je vedno ustrezno šibek, da je možna manipulacija. Žalostno je, da večina to ve, a nič ne stori. To je sodobni cinizem, sodobni harakiri uma, sodelujemo navkljub védenju. Celo prostovoljno. Popoln poraz prosvetljenstva.

Forštner: Bi lahko rekli, da je terorizem postal (nevarna) ideologija?

Kovačič: Če bo fantom terorizma ozavestil človeštvo, da je nujno sodelovati v skupni prid, bo vsa ta hollywoodska mašinerija zahodne propagande vseeno storila nekaj dobrega. Ampak pametni ljudje se umikajo,

izobraženi služijo kapitalu, znanstveniki se udinjajo multinacionalkam ... S tehnologijo ni postalo možno le popredmetenje dela, kot je nekoč govoril Marx, ampak tudi popredmetenje misli in zamisli. Skratka, delavce v modrih haljah so zamenjali delavci v belih haljah. Ta terorizem nad intelektom je neskončno nevarnejši.

Forštner: Kakšna oziroma kaj je po vašem mnenju “filozofija” sodobnega sveta in kdaj ter kaj je šlo v bistvu “narobe”, da smo, kjer smo?

Kovačič: V bistvu ni nič narobe. Stvari so take, kot se kažejo. Seveda, če pa vse skupaj primerjamo z našimi zamislimi, proklamiranimi cilji in vrednotami, je seveda svet “narobe”, saj gre vse “napak”, čeprav je le t. i. nadstavba družbe napak; naš superego greši. Skratka, naše zeleno je daleč od tega, kar je. Ampak ta utopija žene človeštvo. Živimo v svetu uresničenih želja, živimo v preoblikovanem svetu, ki je daleč od naravnega in narave. Predvsem prevladuje nekritična eklektika. Nova duhovnost se vrača v poganstvo; znanost postaja religija; umetnost drži družbi zrcalo, a v medije pridejo le njeni ekscesi; javnost je prostor manipulacije in nikakor preverjanja, kaj šele prostor resničnosti..., športniki – absolutno nesvobodni gladiatorji – so idoli. Smotno je edino lokalno delovanje; globalno delovanje je prepuščeno zadrogiranim egoveljakom, ki vse rešujejo le navidezno (zato so problemi družbe ves čas enaki). Filozofija postaja teologija in zanimivo: 21. stoletje je religiozno – vsaj njegov začetek. Resnico so zamenjali tehnološki izumi in manipulacija javnosti. Vse skupaj postaja zmeden lunapark. Tak značilen rekvizit, ki to potrjuje, je mobilni telefon: ljudi razdvaja, da bi jih pod svojimi pogoji spet (z)držil. Pri tem je popoln razkol med tehnično bazo/cerkvijo, klici/obredjem in neprisotnim klicanim/bogom v nebesih. Religiozno trojstvo. Zanimivo: nobenega ni brez preostalih dveh, a se medsebojno izključujejo, da se obdrže kot samostojni. V vsem tem mobitelnem veselju je res pomembnih informacij le ščepec. Filozofija je raztreščena in večina vprašanj se rešuje zgolj estetsko. Estetiziranje je glavno opravilo tega novega sofizma. Kaj pa ljudje? Prestrašeni se udinjajo demoštom in democistom. Pristajajo na nestrpnost in posredno na vojno ter s tem na lastno izničenje. Tole streznjenje bo grozno. Hirošima je žal pozabljena.

Forštner: Kot pedagog ste nenehno v stiku z mladimi. Če drži rek, da na mladih svet stoji, se moramo prihodnosti bati ali se je lahko veselimo?

Kovačič: Komfort cona je zakon. Samostojnost se ne ceni. Tudi vzorov ni. Poglejte športnike, države ali politike... Ampak kaj, ko zagovarjamo vrednote nekega minulega sveta ali utopije! Mladi vidijo, kar si mi prikrivamo. Iščejo rešitve. Ampak to nam ni vseč – razočarani smo/bomo, ker ne rešujejo naših težav. Recimo sprava je stvar naših dedov in očetov, nikakor pa ne mojih vnukov. Reklo *Na mladih svet stoji* večini pomeni prelaganje reševanja svojih zagat na naslednje generacije. Mladi se rešujejo z apatičnostjo. Seveda bodo prej ali slej ugotovili, da se morajo povezati. Čim širše. Čim več jih bo, več bodo dosegli. Delitev na leve in desne je zastarela – mladim to nič ne pomeni. Aktualni spor je birokratsko-tehnološko proti ekološko-socialnemu. Prvi se borijo za moč, državo, vojsko in zgodovino, drugi za množičnost, civilizacijo, enakost in prihodnost.

Forštner: Je današnja mladina dejavna zgolj na t. i. socialnih omrežjih, ali se vam zdi, da obstaja med mladimi tudi interes za družbeni angažma?

Kovačič: Kako funkcionira država? Prek omrežij. Kdor obvlada omrežje, obvlada svet. Mladi so dejansko pri viru oblasti. Starejši smo tisti, ki se slepimo. Večina mladih začne z ideali enakosti in svobode. Ko uspejo, jim položaj garantirata hierarhija in denar. Večina se odloči za komotnost. Ampak procent je tak kot pri vseh dosedanjih generacijah. Primer iz polpretekle zgodovine so npr. revolucije in kontrarevolucije. Večina se bori le za privilegije, nikakor ne za pravice. Pri mladih je podobno. Obstaja pa radikalno aktivno jedro med mladimi, ki lahko ob ugodnih pogojih krepko zasučé prihodnost. Za te se spleča potruditi.

Forštner: Kaj danes sploh zanima mlade, kaj si želijo in česa jih je strah?

Kovačič: Včasih so vsi želeli čim prej odrasti, zdaj jih umetno tiščimo v nezrelost. Mladi ne morejo začeti na svoje in so s standardom priklenjeni na družino. Zanimiv pojav je neerotičnost, nezanimanje za drugega. Spolnost je del družbenega statusa – recimo homoseksualnost. Večina mladih bi se kar strinjala z uvedbo dogovorjenih porok, saj se jim ne ljubi iskati partnerja. Čustva, zlasti pozitivna, so za sebično samovšečnost nepotreben stres. Filmi afirmirajo negativne afekte, ki jih jemljejo za temeljne gradnike značaja. Odraščanje postaja vedno težje, saj jih firme in trendi želijo fiksirati kot večne najstnike, katerih edino veselje so trošenje in nakupi. Atomiziranje se začne s standardom – vsak ima

svojo sobo, to maternico, iz katere potem noče. Zakaj bi to zdaj delili s komer koli? Odlrašajo s preskokom v svet in starši jih begamo s svojo skrbjo in zahtevami. Posedujejo permanentni občutek krivde do staršev. Inteligentnejši postanejo družinski projekt, nemotivirani družbeno breme, talentirani pa shizofreniki.

Forštner: Kakšen odnos imajo mladi do kulture?

Kovačič: Najprej moramo razčistiti s svojimi predsodki do kulture. Mladi hočejo ugajati – hočejo kariero in nam laskajo, recimo: rock šestdesetih in sedemdesetih je najboljši itd. Šele ko bodo prevzeli vzvode oblasti, bo njihov pogled merodajen, in šele takrat bo razviden njihov odnos. Zdaj se še skrivajo za teorijo in avtoritetami.

Begunci nam bodo vsilili svojo kulturo le, če je naša šibka in ozka. Glede na prevladujočo poliurbano ruralnost sta ta dva pogoja že izpolnjena. Najprej se je treba znebiti nekritičnega poveličevanja kulture in nato aktivno delovati. Ljudje se hočejo družiti in se izražati. Prebujanje najrazličnejših festivalov v Sloveniji mi vliva zaupanje in optimizem. Za zdaj to še vodijo starejši mladinci.

Forštner: Ali po vašem mnenju dandanes še zdrži teza, da narod brez kulture oziroma literature v svojem jeziku nima prihodnosti?

Kovačič: Ne. Poglejte, koliko narodov je privzelo angleščino, pa so še vedno Irci, Škoti, Američani, Afričani, Indijci... Najmočnejši del trenutne literature v angleščini nastane v teh "kolonijah". Brexit bo prisilil Evropo, da za *lingua franca* privzame drug EU-jezik. Vendar ima angleščina tudi druge precej težave, recimo romanskih verzni oblik ne morejo prevesti itd., zato je za opis pestrosti sveta nujnih več jezikov. Danski poslanec je v EU predlagal slovenščino za skupni uradni jezik Evrope, da bi se izognili prevladi jezikov številčnejših narodov. V Sloveniji bi morali narediti projekt: *Slovenščina, uradni diplomatski jezik EU*. Pa ga nismo. Usoda lipicancev.

Nasploh pa se zgublja pomen knjižnega jezika in lokalna narečja izrivajo pogovorni jezik. To je zapiranje v lokalne okvire in vodi k RDS – Razzdruženim deželam Slovenije. Lokalno zmaguje in se bori za prepoznavnost: skoraj vsako mestece ima svoj festival, izdajajo zgodovine svojih krajev, imajo brezplačne internetne strani, lokalni časopisi so dostopni brezplačno... Umetnost bi morala lokalno globalizirati, v našem primeru slovenizirati.

T. i. slovenska kultura s svojimi stebri pa je plačljiva. Nekoč najpomembnejši časopisi so dostopni s plačilom, fotografij spomenikov in znamenitosti se ne sme prosto uporabljati... Na to že leta opozarja Miran Hladnik. Skratka, obča slovenska kultura je plačljiva, lokalna pa je zastoj. Žlahtnost amaterizma in ljubiteljstva krepko premaguje togo profesionalnost in institucionalnost. Nacionalne institucije so prisiljene iskati sponzorje in glavni cilj je preživetje, ne umetnost. Poskusi nacionalnih programov se vsi spremenijo v račune. Kultura se brani s poplavo nagrad, išče svoj prostor v medijih, žal bolj z ekscesi in samonagrajevanjem; brani se s turizmom, ki je nadomestil kozmopolitizem. Tudi publika je površna in zahteva dizajn, ne umetnost.

Kultura je naplavina, nekakšna razbitina preteklosti. Del tega je jezik. Toda jezik vsebuje tisočletno vsebino, ki se je v vsakdanji rabi ne zavedamo, a brez nje ga ni. Jezik je treba ohraniti ravno zaradi tega historičnega spopada govorca in iskanja pomenov sveta. Literatura subjektivno predpisuje pomene in smisel, a šele bralci to oživijo. A ti morajo razumeti, torej morajo uporabljati jezik. Če so bralci, je tudi literatura. Če tega ni, smo vsi Črtomirji.

Forštner: Kakšni so pa vaši (ustvarjalni) načrti za prihodnost?

Kovačič: Napraviti vsako leto celovečerni koncert z novimi komadi in na vsake toliko s kakšno večjo zasedbo. Napisati še kakšno knjigo... in razrešiti, kar se da, da zanamcem ne bo treba reševati naših problemov, v duhu rekla *Svet smo podedovali od naših vnukov*.